



GÖTEBORGS UNIVERSITET

ATT ARBETA MED KREATIVITET I SKOLAN
ETT PEDAGOGISKT VERKTYG

LOVISA SKÖLD

Kurs: LAU370, Bild och visuell kultur
Handledare gestaltning: Nike Nilsson Falkholt & Katti Lundh
Handledare uppsats: Joakim Forsemalm
Examinator: Fil Dr Henric Benesch, HDK & Anna Carlson,
Konstnär
Termin: HT 2010
Rapportnummer: HT2010-6030-09

ABSTRACT

Examensarbete inom lärarutbildningen

Titel: Att arbeta med kreativitet i skolan, ett pedagogiskt verktyg

Författare: Lovisa Sköld

Termin och år: HT 2010

Institution: Sociologiska institutionen

Handledare: Joakim Forsemalm

Examinator: Henric Benesch

Rapportnummer: HT2010-6030-09

Nyckelord: Kreativitet, pedagogiskt verktyg, alternativa arbetssätt, bildämnets status

SAMMANFATTNING:

Är ett alternativt arbetssätt lösningen på bildämnets förlorade status? Hur kan ett sådant arbetssätt se ut? Detta är frågor som diskuterats i denna uppsats utifrån ett samhällsperspektiv. En explorativ metod, samt en kvalitativ metod har använts för att bäst avhandla dessa frågeställningar.

Litteratur, föreläsningar och artiklar på detta ämne har undersökts för att diskutera dessa frågor. Analysen bygger även på en undersökande gestaltning där ett pedagogiskt verktyg har utvecklats. Diskussionen består av en analys av detta verktyg utifrån ett sociokulturellt perspektiv. Resultatet i diskussionen visar på att dagens och framtidens samhälle behöver kreativitet för att utvecklas. Samtidigt haltar skolan efter när det kommer till kreativitet, trots att det är dess uppdrag att förbereda eleverna för att verka och arbeta i samhället. I kursplanen för bild står det att kursen har som mål att utveckla den kreativa förmågan hos eleverna, därför lämpar sig bildämnet bra för att arbeta med kreativa och skapande processer. Kan då alternativa arbetssätt som påminner om skolans andra ämnens strukturer och samhällets strukturer vara lösningen på bildämnets förlorade status?

Utifrån ett undersökande gestaltungsarbete har ett pedagogiskt verktyg utvecklats och sedan har analyserats i denna uppsats. Det pedagogiska verktyget bygger på hur man kan arbeta med kreativitet på ett strukturerat sätt. Verktyget består av ett styrt ramverk som bygger på arbetssättet fokusering istället för arbetssättet inspiration. Detta verktyg går att använda på många olika sätt i bildämnet, så väl som i andra ämnen i skolan.

FÖRORD

Detta examensarbete som består av en gestaltning och en uppsats bottnar i ett konstnärligt projekt jag genomförde våren 2010 på Högskolan för Design och Konsthantverk(HDK). Det började med att jag var intresserad av om det gick att skapa efter bestämda regler och hur ett sådant resultat skulle bli. Jag köpte en 23 meter lång pappersrulle och bestämde mig för att rita upp hela rullen med tusch. Reglerna jag skulle förhålla mig till var att rita en meter på teckningen varje vardag i vår skulptursal på skolan. Det tog ungefär fem veckor att rita den 23 meter långa tuschteckningen. Arbetssättet fungerade bra och passade mig samtidigt som resultatet blev oväntat bra. Det blev därför naturligt att fortsätta på detta ämne, nämligen att skapa efter regler och fokusering. Därför har jag valt att som examensarbete utveckla ett pedagogiskt verktyg som bygger på detta.

Göteborg 2011-01-17

Lovisa Sköld

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

1. INLEDNING	1
1.1 BAKGRUND	1
1.2 SYFTE OCH FRÅGESTÄLLNINGAR	3
1.3 TEORETISKA UTGÅNGSPUNKTER	3
1.3.1. <i>Den teori som används</i>	3
1.3.2. <i>Viktiga begrepp</i>	3
1.4 MATERIAL OCH METOD	6
1.4.1 <i>Metodval</i>	6
1.4.2. <i>Materialinsamling</i>	7
1.4.3. <i>Massmedialt material och styrdokument</i>	7
2. UNDERSÖKNING OCH ANALYS	7
2.1. BESKRIVNING AV PEDAGOGISKT VERKTYG	8
2.2. ANALYS AV PEDAGOGISKT VERKTYG	8
2.2.1. <i>Fördelar med det pedagogiska verktyget</i>	8
2.2.2. <i>Nackdelar med det pedagogiska verktyget</i>	10
2.3. VARFÖR BEHÖVS ETT ALTERNATIVT ARBETSSÄTT SOM BYGGER PÅ FOKUSERING ISTÄLLET FÖR INSPIRATION?	11
2.4. HUR KAN MAN ARBETA MED DETTA PEDAGOGISKA VERKTYG I VERKSAMHETEN?	13
2.4.1 <i>I bildämnet</i>	13
2.4.2 <i>Andra ämnen</i>	14
3. SLUTDISKUSSION	15
4. KÄLLOR, MATERIAL OCH LITTERATURLISTA	17
4.1 OTRYCKTA KÄLLOR	17
4.1.1 <i>Föreläsningar</i>	17
4.1.1 <i>Internet</i>	17
4.2 TRYCKTA KÄLLOR OCH LITTERATUR	17
4.2.1 <i>Tidningar</i>	17
4.2.2 <i>Offentliga Tryck</i>	17
4.2.3 LITTERATURLISTA	17
4.3 BILAGOR	19
4.3.1 <i>Bilaga 1. Bilder från gestaltningen</i>	19

1. INLEDNING

1.1 BAKGRUND

Kreativitet är ett populärt ord i dagens samhälle. Många arbetsgivare söker kreativa medarbetare, men är någon av dessa tänkta medarbetare utbildade i kreativitet? I *Läroplanen för de frivilliga skolformerna* står det bland annat att skolans uppdrag är att förbereda eleverna för att arbeta och verka i samhället.¹ Föreläsaren Teo Härén talar i sina föreläsningar om vikten av kreativitet som drivkraft och om hur kreativitet skapar nya tankar inom alla områden.² Denna viktiga del fattas i många ämnen i skolan, även i ämnet bild. I kursplanen för bild står det att kursen har som mål att utveckla den kreativa förmågan hos eleverna, därför lämpar sig bildämnet bra för att arbeta med kreativa och skapande processer.³ Mikael Alexandersson som är professor i pedagogik vid Göteborgs universitet skriver i artikeln *Kreativitet försvinner i den nya gymnasieskolan* om en omstrukturering på arbetsmarknaden. Han menar att den kulturella och kreativa sektorn omsätter mer pengar än både IT- och bilindustrin. I dagens gymnasieskola står bildämnet lågt i kurs och estetisk verksamhet försvinner som obligatoriskt ämne i nya gymnasiereformen Gy2011. Detta menar Alexandersson är motsägelsefullt då det är dessa kurser som ger de unga möjlighet att arbeta med skapande och kreativa processer. Han skriver att Sveriges basindustri håller på att försvinna och framtidens jobb kommer istället att kräva skapande nytänkande medarbetare. Denna utveckling anser Alexandersson måste börja i skolan.⁴ För att bildämnets status ska höjas så måste ämnet förändras och anpassas mer till samhällsutvecklingen. Bildläraren Camilla Wu skriver i artikeln *Konkretisera det otydliga* att det är lärarnas uppgift att tvätta bort bildämnets flumstämpel, och att göra de otydliga bitarna i ämnet mer tydliga med hjälp av metoder och processer.⁵ För att komma ifrån denna stämpel så behövs alternativa arbetssätt som systematiserar ämnet, eftersom det skiljer sig från de flesta andra av skolans ämnens mer tydliga struktur.

Ungdomar omger sig med fler bilder än någonsin via mobilkameror och Internet. De fotograferar och filmar och laddar sedan upp det på sina bloggar eller sociala medier. Alexandersson menar att vi lever i en tid där det är allt viktigare att kunna tolka och

¹ Skolverket, *Läroplan för de frivilliga skolformerna Lpf 94*, s.5.

² Teo Härén, *Holmbergs Talare*, http://www.youtube.com/watch?v=SBLu6_jdp44

³ Skolverket, *Kursplan för BF1201- Bild*, SKOLFS: 2000:18.

⁴ Mikael Alexandersson m.fl., "Kreativiteten försvinner i nya gymnasieskolan" i *Göteborgs Posten*, 100610.

⁵ Camilla Wu, "Konkretisera det otydliga" i *Bild i skolan*, 100927.

hantera bilder från olika medier, då skolan ska utbilda hela människan till en kulturell varelse.⁶ Bildämnet behövs eftersom konsumtionen av bilder har ökat drastiskt i takt med användningen av Internet. Eleverna behöver ett bildämne som behandlar detta, men det måste förändras för att hänga med i samhällsutvecklingen.

Eleverna måste få chansen att bli utbildade i kreativitet, då detta är en tydlig framtidsbransch. Härén menar att alla branscher idag definierar sig som kreativa med kreativa medarbetare, något som såg helt annorlunda ut för bara några år sedan.⁷ Frågan är om bildämnet hänger med i denna utveckling eller om det skulle behöva fler arbetssätt och verktyg som utbildar eleverna i att tänka kreativt? Leif Strandberg menar i boken *Vygotskij i praktiken* att behovet av att utveckla kreativitet i den svenska skolan är stort.⁸ Han anser att skolan behöver fler metoder och verktyg för att utveckla kreativitet och fantasi för att eleverna ska kunna orientera sig i vår postmoderna värld.

Mitt intryck under min verksamhetsförlagda utbildning är att många av bildämnets arbetssätt handlar om att skapa efter inspiration. Skolan kräver att eleverna ska kunna skapa på plats i klassrummet, men det är inte säkert att eleverna känner sig inspirerade klockan 08.30 en måndag då bildlektionen kanske äger rum. Detta arbetssätt passar inte för alla och just därför behövs en arbetsmetod som tar fasta på fokusering istället för inspiration. Jan Rollof menar att många uppfinnare, konstnärer, reklamare och författare ser kreativitet som ett verktyg som de måste kunna använda när de behöver. De har inte tid att sitta och vänta på inspiration.⁹ Ett pedagogiskt verktyg som är mer strukturerat och består av ett ramverk kan vara ett alternativ för bildämnet då fler elever kan sätta igång utan att behöva vänta på inspiration. Kan det vara så att det behövs en balans av dessa arbetssätt i bildämnet, på samma sätt som ämnet matematik kanske skulle behöva mer inspiration istället för bara fokusering och koncentration som arbetssätt?

För att bildämnets status ska höjas så måste det hända något. Kan pedagogiska verktyg och arbetssätt som främjar kreativitet på ett strukturerat sätt vara lösningen? Behöver bildämnet utvecklas och struktureras upp för att få tillbaka sin status? Hur kan ett sådant pedagogiskt verktyg se ut? Följande uppsats är ett förslag på hur man skulle kunna arbeta som pedagog med sina elever på ett sätt som speglar yrkeslivet och dess krav på kreativitet som en viktig kompetens.

⁶ Alexandersson, 2010.

⁷ Teo Härén, *Hur hittar jag drömjobbet?*, <http://www.youtube.com/watch?v=-IHhTL5YyjY&feature=related>

⁸ Leif Strandberg, *Vygotskij i praktiken Bland plugghästar och fuskklappar* (Finland 2006), s. 103.

⁹ Jan Rollof, *Kreativitet En handbok för organisationer och individer* (Finland 1999), s. 92.

1.2 SYFTE OCH FRÅGESTÄLLNINGAR

Syftet med denna uppsats är att diskutera hur ett alternativt arbetssätt kan användas för att höja bildämnets status, och ge förslag på hur ett sådant arbetssätt kan se ut.

Frågeställningar i uppsatsen lyder:

- Är ett alternativt arbetssätt lösningen på bildämnets förlorade status?
- Hur kan ett sådant arbetssätt se ut?

1.3 TEORETISKA UTGÅNGSPUNKTER

1.3.1. DEN TEORI SOM ANVÄNDS

Ett sociokulturellt perspektiv har använts under analysen av det pedagogiska verktyget. Lev S Vygotskijs och Olga Dysthes tankar om vad sociokulturellt lärande innebär har använts. Det sociokulturella perspektivet på kunskap och lärande handlar enligt Dysthe om relationer, samspel och kommunikation mellan människor i olika miljöer.¹⁰ Det sociokulturella perspektivet kan ses i många dimensioner som exempelvis relationen mellan vad eleverna lär sig i skolan och vad som kommer att krävas av dem av framtidens samhälle. Pedagoger har ett ansvar att förbereda eleverna för en verklighet som bygger på nya tankar kring kreativitet. Bildämnet måste följa med i utvecklingen och ge eleverna rätt kompetens. Det är upp till pedagogerna vad det framtida bildämnet blir och hur dess relation till samhället kommer att se ut. Det vi väljer att fokusera vår undervisning på formar i sin tur elevernas tankar om bildämnet och kreativitet.

1.3.2. VIKTIGA BEGREPP

En central utgångspunkt i uppsatsen har varit hur vårt samhälle och hur tankarna kring kreativitet och kreativa processer ser ut. Kreativitet är ett ord vi ofta hör och använder, men vad menas med att vara kreativ? För att kunna genomföra en relevant analys av mitt pedagogiska verktyg så behöver begreppet kreativitet redas ut. Lev S Vygotskij definierar begreppet i sin bok *Fantasi och kreativitet i barndomen*:

Kreativitet kallar vi en sådan mänsklig aktivitet som skapar något nytt, oavsett om det skapande är ett ting i den yttre världen eller en konstruktion av intellektet och känslan, en

¹⁰ Olga Dysthe, *Dialog, samspel och lärande* (Oslo 2001), s. 31.

konstruktion som bara existerar och ger sig till känna i människans inre.¹¹

Vygotskij menar att det går att urskilja två typer av mänskliga handlingar, dels den återskapande handlingen och dels den kreativa handlingen. Den återskapande handlingen reproducerar och upprepar redan tidigare skapade handlingsmönster medan den kreativa handlingen skapar nya handlingar.¹² Vygotskijs definition har använts eftersom den förklarar tydligt vad kreativitet är. Vygotskijs teorier är dessutom av sociokulturell karaktär som är del av min teoretiska utgångspunkt i uppsatsen.

Begreppen fokusering och inspiration används i såväl i inledningen som analysdelen och dessa begrepp kommer att redas ut här. De båda begreppen ska ses i sin relation till kreativitet. Med fokusering menas tillvägagångssättet att skapa något genom att ha fokus på det. Alltså ett arbetssätt som bygger på att skapa på ett strukturerat sätt utan allt för mycket tankeverksamhet innan. Rollof skriver i *Kreativitet En handbok för organisationer och individer* om hur man kan se på kreativitet som ett verktyg.¹³ Genom fokusering som arbetssätt och kreativitet som verktyg kan man sätta igång att skapa direkt. Med inspiration i förhållande till kreativitet menas den typen av arbetssätt som snarare går ut på att vänta på att inspirationen ska komma till personen som ska skapa. Detta sker inte hos alla elever. Därför kommer vikten av fokuseringsarbetssättet tryckas på som en väg att gå i skolan där alla förväntas kunna skapa under lektionstid. Teresa Amabile, professor vid Harvard University skriver: "*Viljan att göra något för att man tycker att det är tillfredsställande och en personlig utmaning lockar fram den högsta kreativitetsnivån, oavsett om det är inom konst, vetenskap eller affärer.*"¹⁴ Amabiles bild av hög kreativitetsnivå är något romantisk och kanske inte stämmer överens med en gymnasieelevs verklighet. Med detta pedagogiska verktyg kan eleven komma igång och arbeta direkt utifrån fokusering istället för inspiration. De båda begreppen behöver inte vara motsättningar, snarare olika metoder som lämpar sig för olika tillfällen.

Begreppet kreativa processer används i texten och en klargöring av detta begrepp kommer att göras här. Leif Strandbergs tankar om att kreativa processer har varit centrala. Han definierar dem som aktiviteter där människan går bortom givna föreställningar om hur saker bör vara. Strandberg menar att kreativa processer består av ett samspel mellan givet material och den kreativa idén. Med material menar han verktyg, material och mått

¹¹ Lev S Vygotskij, *Fantasi och kreativitet i barndomen* (Göteborg 1995), s.11.

¹² Ibid s. 12-13.

¹³ Rollof, s. 92.

¹⁴ Julia Hanna, "Getting Down to the Business of Creativity" från hemsidan: *Harvard Business School Working Knowledge*, <http://hbswk.hbs.edu/item/5902.html>, 101218.

som finns givna i vår omgivning. Strandberg menar att delar som kombineras till något nytt är en viktig del i den kreativa processen.¹⁵ Han syftar på samma sak som Vygotskij menar med den kreativa handlingen, som han även kallar för den kombinatoriska handlingen. Strandberg menar även att kreativa processer är sociala, och med det anser han att vi lånar och tar hjälp av andra människors färdigheter, idéer och tankar. En kreativ utveckling hos en människa är en process som sker i ett deltagande sammanhang där interaktionen inte behöver innebära att någon faktiskt säger något, det kan räcka med iakttagelse. Dessa tankar bygger på Vygotskijs idéer om det sociala, att vi lär oss tillsammans med andra och att våra individuella kompetenser härstammar från interaktioner med andra människor.¹⁶

Litteratur som använts under analysen av det pedagogiska verktyget är *Om kreativitet och flow*, en bok där flera författare i olika artiklar behandlar olika perspektiv på temat kreativitet. Bland annat ingår Anders Nässils artikel *Disciplin och skapande* som berör två motsatta attityder till skapande. Dels den romantiska föreställningen om sällsynta inspirerande ögonblick som leder till skapande, och dels den mer vetenskapligt grundade som bygger på koncentration som nyckel till skapande. Nässil menar att det båda sätten existerar och lämpar sig olika bra till olika människor.¹⁷ Mihaly Csikszentmihalyis skriver i artikeln *Att uppleva flow* om hur det känns att uppleva flow i samband med kreativitet. Han menar att flow kännetecknas av djup koncentration kring en avgränsad grupp av sinnesintryck, som personen själv anser relevanta. Flow-känslans mest utpräglade egenskap är att det känns roligt. Aktiviteter som framkallar ett vidgat medvetande och som upplevs lustfyllda behöver inte någon annan belöning än upprepning av upplevelsen. Som drivkraft är flow-känslan mäktig menar Csikszentmihalyi, då den får personer att koppla bort allt annat och bara koncentrera sig på aktiviteten.¹⁸ Jan Rollofs *Kreativitet En handbok för organisationer och individer* har också använts i analysen och behandlar kreativitet och kreativa processer. Han skriver om kreativitet som ett verktyg, som kan tas till när något ska bli utfört. Ibland måste kreativitet kunna tvingas fram på beställning eftersom den behövs inom yrkesvärlden.¹⁹

Jag har valt att kalla mina uppgifter i det pedagogiska verktyget för assignments, eftersom det engelska begreppet syftar mer till ett arbetssätt och inte bara till en uppgift.

¹⁵ Strandberg, s.108.

¹⁶ Ibid, s. 11.

¹⁷ George Klein, *Kreativitet och flow* (Värnamo 1990), s. 211.

¹⁸ Ibid, s. 38.

¹⁹ Rollof, *Kreativitet En handbok för organisationer och individer* (Finland 1999).

På samma sätt som det engelska begreppet portfolio syftar till ett arbetssätt som bygger på dokumentation och inte bara till ordet portfölj.

1.4 MATERIAL OCH METOD

1.4.1 METODVAL

Uppsatsen bygger på en undersökande gestaltning där ett pedagogiskt verktyg har utvecklats. En explorativ metod kommer att användas eftersom undersökningens syfte är att undersöka hur det pedagogiska verktyget fungerar att arbeta efter och gestalta utifrån. Runa Patel och Bo Davidsons skriver i *Forskningsmetodikens grunder* om olika typer av undersökningar, och om undersökningen är av utforskande karaktär så används en explorativ metod. Detsamma gäller om det finns kunskapsluckor inom det område som ska utforskas. Denna explorativa undersökning syftar till att hämta in kunskap inom ett problemområde och enligt Patel & Davidson är kreativitet och idériokedom är viktiga inslag i undersökningen. Det är även vanligt vid den här typen av undersökningar att använda olika tekniker för att samla in den information som man undersöker.²⁰ Jag utgår från mig själv och mina erfarenheter av det pedagogiska verktyget, därför passar denna metod bäst att undersöka hur verktyget fungerar. Metoden är vald efter syfte och frågeställningar och kommer att beskriva mina erfarenheter och tankar kring verktyget.

En kvalitativ metod kommer att användas eftersom mina frågeställningar syftar till att undersöka om alternativa arbetssätt behövs och hur man kan arbeta med detta. Den kvalitativa undersökningens syftemål är enligt Patel & Davidson att skaffa en djupare kunskap om ämnet genom att analysera ett material.²¹ Det pedagogiska verktyget kommer att analyseras efter denna metod.

I min undersökande gestaltning har slumpen använts som metod eftersom de olika assignmentsen blev framslumpade. Slumpen tog form i en lappdragningscermoni med tema och teknik. Tankar om tärning fanns när reglerna sattes upp, men lappdragningen som slump var lättare att anpassa till en skolsituation eftersom alla kan vara med att skriva lapparna. Hade en tärning används hade det blivit mer komplicerat att sätta upp vilket/a nummer som ska betyda vad.

²⁰ Runa Patel & Bo Davidson, *Forskningsmetodikens grunder Att planera, genomföra och rapportera en undersökning* (Lund 2003), s. 12.

²¹ Ibid s. 118.

1.4.2. MATERIALINSAMLING

Materialet består av resultatet och de samlade intrycken av en undersökande gestaltning. Information kring ämnena kreativitet och bildämnets roll har samlats in genom litteratur, tidningsartiklar och Internet. Min blogg *Ekebergsgatan*²² har används i analysen eftersom den innehåller dokumentation och tankar kring gestaltungsarbetets process. Bloggen har varit viktig för arbetet då den har fungerat som reflektions- och loggbok.

1.4.3. MASSMEDIALT MATERIAL OCH STYRDOKUMENT

Föreläsningen *Världen förändras – och vi med den* av Teo Härén har varit en ingång i denna text, då Häréns tankar om skolans brister kring kreativitet har använts för att diskutera behovet av kreativa arbetssätt.²³ Läroplan för det obligatoriska skolväsendet Lpo 94²⁴ och läroplan för de frivilliga skolformerna Lpf 94²⁵ har undersökts och använts i analysen av läromedlet. Den nya gymnasieformen Gy2011²⁶ nämns även i diskussionen. Artikeln *Kreativiteten försvinner i nya gymnasieskolan* i Göteborgs Posten finns med i analysen på grund av att den berör framtidens behov av kreativa människor och bildämnets roll.²⁷ Artikeln *Konkretisera det otydliga* i tidningen Bild i skolan finns också med i analysen för att diskutera bildämnets status.²⁸

2. UNDERSÖKNING OCH ANALYS

I detta avsnitt kommer resultatet av undersökningen att presenteras. Här kommer det pedagogiska verktyget att analyseras utifrån ett sociokulturellt perspektiv, begreppet kreativitet och kreativa processer. Avsnittet är indelat efter rubrikerna: *Beskrivning av pedagogiskt verktyg*, *Analys av pedagogiskt verktyg*, *Fördelar med det pedagogiska verktyget*, *Nackdelar med det pedagogiska verktyget*, *Varför behövs ett alternativt arbetssätt som bygger på fokusering istället för inspiration?* och *Hur kan man arbeta med detta pedagogiska verktyg ute i verksamheten?*

²² <http://ekebergsgatan.blogspot.com/>

²³ Teo Härén, Föreläsningen "Världen förändras – och vi med den" på Svenska Mässan, 091113.

²⁴ Skolverket, *Läroplan för det obligatoriska skolväsendet, förskoleklassen och fritidshemmet Lpo 94*

²⁵ Skolverket, *Läroplan för de frivilliga skolformerna Lpf 94*.

²⁶ Skolverket, *Den nya gymnasieformen Gy2011*.

²⁷ Mikael Alexandersson m.fl., "Kreativiteten försvinner i nya gymnasieskolan" i *Göteborgs Posten*, 100610.

²⁸ Wu, 100927.

2.1. BESKRIVNING AV PEDAGOGISKT VERKTYG

Det pedagogiska verktyget bygger på en slumpbaserad del och en styrd del bestående av ett ramverk. Detta verktyg fungerar bra i olika sammanhang, både privat och i skolans verksamhet. Det går ut på att man slumpar fram teman och tekniker och sedan jobbar med den framslumpade uppgiften efter en deadline. Två burkar har använts, där den ena innehåller tekniker och den andra innehåller teman. För att undvika att se en färdig bild av assignmenten innan den påbörjats kan det vara en fördel om någon annan än den som ges uppgiften skriver temalapparna. Däremot finns det en poäng med att själv påverka vad som skrivs på tekniklappar. Då ges möjligheten att få skapa efter tekniker som man behärskar eller är intresserad av att arbeta med.

Under gestaltningen slumpade jag fram fyra assignments som jag arbetade med i fem dagar vardera. Själva ritualen är central i arbetet eftersom det är här slumpen kommer in. Ritualen bygger på att man drar en lapp ur teknikburken och en lapp ur temaburken. Ett exempel från gestaltningen är temat *Utopi* och tekniken *Ljudkonst*. En viktig del var principen att under inga omständigheter passa på någon lapp för att på så sätt göra det lättare att genomföra assignmenten.

2.2. ANALYS AV PEDAGOGISKT VERKTYG

Att utforma verktyget och dess ramverk tog ungefär en och en halv vecka, sedan användes fyra veckor till att undersöka hur det var att arbeta på det här sättet. En assignment i veckan slumpades fram och varje assignments gestaltades i fem dagar. En deadline på fem dagar valdes att jobba efter, då fyra olika assignments med olika kombinationer av teman och tekniker skulle hinnas med. Med tanke på att vår sammanlagda gestaltningstid för examensarbetet var sju veckor så anpassades deadline efter denna. Den sista veckan användes till reflektion och förberedelser av examensutställningen. På denna utställning i Högskolan för Design och Konsthantverks(HDK) aula visades examensstudenternas gestaltningar. I slutet av uppsatsen i Bilaga 1 finns bilder på det pedagogiska verktyget från utställningen.

2.2.1. FÖRDELAR MED DET PEDAGOGISKA VERKTYGET

Verktyget bygger på två delar, en slumpbaserad del och en del som är styrd av ett ramverk. Den slumpbaserade delen finns med för att det ska vara spännande och lustfyllt. I Lpo94 står det i mål att sträva mot: ”skolan skall sträva mot att varje elev utvecklar

nyfikenhet och lust till att lära”.²⁹ Dessa mål är viktiga och den slumpbaserade delen kan göra så att elevernas lust till att lära och nyfikenhet ökar genom att de inte vet hur det ska bli. Meningen med denna del är att man inte i förväg ska kunna veta vad man ska gestalta, då finns det en risk att man kan se en färdig bild framför sig och bara fokuserar på den bilden. En av poängerna i det pedagogiska verktyget är att förhålla sig till något du i förväg inte kan tänka ut. På detta sätt blir det mer intressant och lättare att fokusera på både processen och produkten, och inte bara produkten. Strandberg anser att känsla, intellekt och handling samspelar i den kreativa processen, och att processen och den färdiga produkten har lika stor del i den kreativa processen.³⁰ Detta verktyg belyser processens viktiga del som inte alla arbetsätt i bildämnet gör. Den styrda delen bestämmer hur länge man ska gestalta tekniken och temat. Ramverket bestämmer en starttid och en deadline för assignmenten. I ramverket ingår även regler för hur ritualen ska gå till när assignmenten slumpas fram. Exempelvis är det förbjudet att passa de lappar som dragits. Det kan vara bra att träna på att förhålla sig till de lappar man dragit fast man kanske inte gillar kombinationen. I Lpf 94 står det att under riktlinjer att läraren ska låta eleverna pröva olika arbetsformer och arbetsätt.³¹ Detta sätt kan vara ett nytt arbetsätt som kan leda till nya kunskaper hos eleverna.

Ritualen är central i detta pedagogiska verktyg. Ritualen bygger på att det finns två burkar, där den ena innehåller lappar med olika tekniker, och där den andra innehåller lappar med olika teman. De olika teknikerna som väljs ska vara tekniker som man är intresserad av att arbeta med. Anledningen till detta är att det ska kännas roligt och inte omöjligt. I mitt blogginlägg *Motivation* skriver jag:

Jag jobbar på så gott jag kan och det går ganska bra. Jag känner en liten press att jag borde göra bättre saker, men jag har två dagar kvar till deadline så än är jag inte färdig. Det är roligt och jag känner mig driven. Min motivation är fortfarande hög och jag vill avsluta med att citera Daniel H. Pink: "Hur kreativ en person känner sig när hon jobbar med projektet, är den starkaste drivkraften."³²

Mihaly Csikszentmihalyi skriver i artikeln *Att uppleva flow* om drivkraften av att ha roligt i kreativa handlingar.³³ Genom att låta eleverna välja tekniker som de kanske redan

²⁹ Skolverket, *Lpo 94*, s. 9.

³⁰ Strandberg, s. 111.

³¹ Lpf 94, s. 14.

³² Lovisa Sköld, blogginlägget "Motivation" från *Ekebergsgatan*, 101112.

³³ Mihaly Csikszentmihalyi, "Att uppleva flow" i *Kreativitet och flow*, red.: George Klein (Värnamo 1990),

behärskar, eller tekniker som det finns ett intresse att utforska så kan möjligheterna att eleverna upplever känslan av att det är roligt öka. När det kommer till temalapparna däremot så finns det en mening med att inte känna till de olika temana innan ritualen ägt rum. Dels på grund av att det kan förstöra processen då du redan i förväg kan se en bild av gestaltningen, och dels på grund av utmaningen att gestalta ett tema som någon annan skrivit. Det kan vara bra att uppmana personerna som skriver temalapparna att de teman som skrivs ska vara tydliga och breda. Det som är bra med tematisk gestaltning är att alla kan tolka temat hur de vill. Alla bär med sig olika förförståelse kring alla teman därför blir allas tolkning olika. Därför skulle i princip de flesta teman fungera, då det är upp till personen som utför assignmentsen hur den väljer att tolka temat.

Ett viktigt syfte med det pedagogiska verktyget är att det ska vara utmanande och lärorikt för eleverna. Genom att eleverna inte själva kommer att skriva de teman de kommer att gestalta så kommer detta minska pressen att det ska vara perfekt. Då kan eleverna vila i att det inte var deras val av tema, i fall de har svårt att sätta igång, men samtidigt se det som en utmaning. Detsamma gäller även deadline. Den kan variera, men om gestaltandet sker på kortare tid så minskar även pressen att det måste vara perfekt. I jämförelse med projekt med längre deadline upplevde jag mindre press i denna undersökning.

Mina upplevelser av verktyget är positiva. En stark drivkraft i projektet var känslan av att vara kreativ och att vara igång och skapa. Det kändes skönt att inte veta eller ha bestämt de teman som skulle gestaltas. En minskad prestationsångest infann sig och tankarna om att gestaltningen skulle bli perfekt försvann. I jämförelse mot en deadline på sju veckor, som i en gestaltning under min utbildning på HDK, gav en deadline på fem dagar mindre prestationskrav.

2.2.2. NACKDELAR MED DET PEDAGOGISKA VERKTYGET

Under den tredje veckan och den tredje assignmenten uppkom en nackdel med det pedagogiska verktyget. Uppgiften för den veckan var att filma satisfaction. Ur blogginlägget *Utkast*:

Dagen har varit utmanande. Jag träffade på lite motstånd i förmiddags, men bestämde mig snabbt för att sluta känna press och börja skissfilma. Även om mitt arbetssätt/läromodell minskar presskännandet så blev det en aning påtagligt idag. Jag fick tips av Camilla att flödesskriva i fem minuter om känslan av ovilja och om temat. Sedan filmade jag fyra idéer jag fick under dagen och här ser ni två utkast av satisfaction, eller snarare känslan av att inte

få tillfredsställelse.³⁴

Under en intensiv process utan uppehåll kom känslan av frustration och avsaknad av idéer. Jag bestämde mig då för att låna en kamera och sätta igång direkt med att filma och inte tänka för mycket. När detta pedagogiska verktyg används ute i skolorna kan det vara bra som pedagog att vara medveten om den kreativa processens frustrationsfas. Jan Rollof menar att den kreativa processen går igenom olika faser där frustrationsfasen är en naturlig del.³⁵ Det kan också vara bra att vara medveten om att detta arbetssätt inte fungerar för alla elever. Det pedagogiska verktyget kan blandas med den vanliga undervisningen och anpassas till eleverna. Genom att variera undervisningsstilar kan man få med sig så många som möjligt av eleverna i undervisningen.

2.3. VARFÖR BEHÖVS ETT ALTERNATIVT ARBETSSÄTT SOM BYGGER PÅ FOKUSERING ISTÄLLET FÖR INSPIRATION?

Många som arbetar med konst och gestaltning talar om inspiration och vad som inspirerar dem till att skapa. Uttalande som "Jag har ingen inspiration just nu" är populärt att skylla på när saker och ting inte blir gjorda. Vissa människor har lättare att bli inspirerade än andra. Om jag utgår från mig själv och mitt skapande så får jag sällan inspiration utan att jag själv bidrar med något. Det fungerar inte för mig att sitta och vänta på att inspirationen ska komma till mig, utan jag måste koncentrera mig på att skapa. Rollof skriver om att se kreativitet som ett verktyg, som ska kunna användas vid behov. Han skriver om ett alternativt sätt att närma sig kreativitet, nämligen via disciplin och rutiner. I boken *Kreativitet En handbok för organisationer och individer* citerar han författaren Jack London: "You can't wait for inspiration. You have to go after it with a club".³⁶ Både Jack London och Jan Rollof menar att disciplin, eller fokusering kan vara ett tillvägagångssätt. Jag anser att många elever fungerar som jag och det är därför jag har valt att utveckla detta pedagogiska verktyg.

I en lärande situation i exempelvis bildämnet i gymnasiet så finns det ramar som både lärarna och eleverna måste förhålla sig till, bland annat scheman och tidsbestämda lektioner. Skolan är tidspressad och det är svårt att hinna med alla moment som ska läras ut, därför kan vara bra att arbeta med kreativitet på ett strukturerat sätt. Pedagogens

³⁴ Sköld, 101122.

³⁵ Rollof s. 35.

³⁶ Ibid. s. 92.

uppdrag är att få med sig så många som möjligt i undervisningen och därför måste det finnas alternativa arbets sätt. Detta pedagogiska verktyg bygger på att skapa genom fokusering istället för inspiration. Det innebär att det finns ett ramverk av deadline och regler precis som den tidspressade skolan ser ut i sin struktur. Anders Nässil menar i sin artikel *Disciplin och skapande* att hårt arbete leder till skapande.³⁷ Detta sätt att se på skapande kan lämpa sig bättre i en skola som bygger på förväntningar att eleverna ska prestera på lektionstid.

I tidningar, arbetsannonser och TV-program kan vi läsa och höra om vikten av att vara kreativ. Samtidigt så får kreativa ämnen i skolan, exempelvis estetisk verksamhet, allt mindre plats.³⁸ Mitt intryck är att dagens samhälle och Sverige kräver mer strukturerade metoder i såväl skolan som andra områden, då det helt enkelt ligger i tiden. Kanske måste det hända något med det traditionella bildämnet i skolan för att dess status och plats ska bli högre och större? Bildläraren Camilla Wu skriver i tidningen *Bild i skolan* att det är lärarens uppgift att konkretisera det otydliga i bildämnet.³⁹ Kan det handla om att visa på att det går att vara kreativ och lära ut kreativa processer på ett strukturerat sätt? Det är viktigt att lära eleverna att kunna hålla deadlines då skolan ska förbereda dem för ett yrkesliv som för det mesta består av att kunna arbeta efter deadlines. I läroplanen för de frivilliga skolformerna står det: ”*De frivilliga skolformerna ska nära samverka med den obligatoriska skolan, med arbetslivet, med universiteten och högskolorna och med samhället i övrigt.*”⁴⁰ I en artikel i Göteborgs Posten skriver bland annat professor Mikael Alexandersson:

Samhället i dag och i framtiden behöver kreativa, kunniga människor med god kommunikationsförmåga. Arbetsmarknaden omstruktureras i snabb takt och enligt en EU-rapport (KEA 2006) omsätter den kulturella och kreativa sektorn mer pengar än både bilindustrin och it-industrin. Gymnasiereformen 2011 betonar vikten av entreprenörskap och elevernas drivkraft.⁴¹

Framtidens arbeten kommer att kräva kreativa arbetare och därför behövs en kreativ utbildning i skolan. Om Sverige ska hänga med i utvecklingen och ligga i framkant så bör

³⁷ Anders Nässil, ”Disciplin och skapande” i *Kreativitet och flow*, red.: George Klein (Värnamo 1990), s. 215.

³⁸ Skolverket, Gy2011.

³⁹ Wu, 100927.

⁴⁰ Skolverket, *Lpf 94*, s. 16.

⁴¹ Mikael Alexandersson m.fl., ”Kreativiteten försvinner i nya gymnasieskolan” i *Göteborgs Posten*, 100610.

vi satsa mer på detta. Kan det vara ett alternativ att satsa på mer strukturerande arbetssätt? För ibland krockar vissa moment i det traditionella bildämnet som exempelvis att ”rita fritt” med dagens samhälles ideal.

2.4. HUR KAN MAN ARBETA MED DETTA PEDAGOGISKA VERKTYG I VERKSAMHETEN?

Det finns många olika sätt att arbeta med det pedagogiska verktyget ute i skolorna och i detta avsnitt kommer några förslag att presenteras.

2.4.1 I BILDÄMNET

I ämnet bild kan man låta eleverna få skriva varsitt tema på varsin lapp som sedan läggs i den gemensamma temaburken. Sedan kan klassen bestämma tillsammans vilka tekniker som de vill ska finnas med i teknikburken. Om det är en klass på ganska många elever kan samma teknik vara med flera gånger så det stämmer överens med antalet elever. Pedagogen kan i samråd med eleverna sedan bestämma hur ramverket ska se ut. Alltså hur länge eleverna ska få arbeta med sin assignment. Här kan det variera från flera assignments per lektion beroende på hur lång lektionen är, till flera veckors projekt. Starttid och deadline kan anpassas efter scheman och lektioner. Det är viktigt att ritualen görs och tas på allvar. Med ritualen menar jag delen när eleverna slumpar fram sina assignments. Eleverna skulle kunna gå fram en och en och dra sina lappar och läsa upp dem högt inför klassen. Ritualen är viktig för samspelet och för att det ska kännas lustfyllt och meningsfullt. På detta sätt blir alla vittnen till allas slumpningar och det kan dessutom vara spännande att se vem som fick vems temalapp. Det sociokulturella perspektivet beskriver hur lärande sker i samspel med varandra.⁴² När eleverna skriver varandras teman använder de sig av kommunikation och språk som enligt Dysthe är viktiga ingredienser för sociokulturellt lärande. Det finns många fördelar med att arbeta med tematisk gestaltning i skolan. Även om alla skulle dra samma temalapp skulle ingen gestaltning eller kreativ process se likadan ut. Alla människor tolkar ett tema på olika sätt beroende på tidigare erfarenheter, därför kan det pedagogiska verktyget också användas till att alla i klassen ska tolka samma tema och teknik.

Om eleverna arbetar med längre assignments kan det vara bra att uppmana dem till att dokumentera och reflektera över sin process. Leif Strandberg menar att det är viktigt

⁴² Dysthe s. 31.

att vi får möjlighet att vila och reflektera över själva processen när vi skapar.⁴³ Bloggar fungerar förträffligt som redskap för att göra processen mer synlig. Under min utbildning på HDK har detta blivit en naturlig del i mitt eget gestaltande och det kan vara bra att reflektera kring sitt skapande. Om eleverna jobbar med kortare assignments kanske det inte finns tid, men då kan reflektionen ske i efterhand på bloggen. När deadline har passerats så ska assignmentsen redovisas, och det kan göras på många sätt. Beroende på hur lång deadline är så varierar också den kreativa processen och vad som kan visas upp. En annan möjlig väg att gå om eleverna har jobbat med flera assignments under en tid kan vara att erbjuda en chans att få gå tillbaka. Då kan de som exempelvis vill fortsätta att jobba med ett tema eller en teknik göra detta, eller använda någon av lapparna som utgångspunkt för ett nytt projekt. Elever arbetar olika snabbt och det kan vara så att vissa inte känner sig färdiga och vill arbeta vidare med samma assignment.

En annan väg att gå är att låta eleverna dra sina lappar men inte visa dem för de andra eleverna i klassen. Sedan när de gestaltat klart sitt tema med en teknik kan de visa upp det och föra en diskussion om produkten med klassen. Här kan klassen titta på det som blev och gissa vilket tema som gestaltats, tekniken kan vara desto lättare att se. I den här versionen är hemligheten viktig och spänningen att försöka gestalta något utan att de återstående i klassen vet vad.

Verktyget går att använda i grundskolan, gymnasiet och vuxenutbildningar. I och med att det är eleverna/studenterna som skriver lapparna så anpassas dessa teman till deras nivå. Det går att använda det pedagogiska verktyget som en igångsättare i den övriga undervisningen då det har en förmåga att få eleverna att fokusera och komma igång direkt med uppgiften.

2.4.2 ANDRA ÄMNEN

Det pedagogiska verktyget går även att använda i andra ämnen i skolan. Särskilt bra fungerar det i de estetiska ämnena som också jobbar med gestaltning, exempelvis dans, slöjd, musik och teater. I ämnet musik kan olika instrument eller sångtekniker stå på tekniklapparna, och temalapparna kan fungera precis som i bildämnet. Det fungerar även bra att applicera verktyget på mer teoretiska ämnen som svenska och engelska. Där kan förslagsvis tekniklapparna innehålla olika textgenrer som eleverna sedan använder som form för att skriva om ett tema, exempel temat *gränser* med tekniken *reportage*. Här är det bara fantasin som sätter gränser.

⁴³ Strandberg, s. 112.

3. SLUTDISKUSSION

Syftet med denna uppsats har varit att diskutera hur ett alternativt arbetssätt kan användas för att höja bildämnets status, men även att ge förslag på hur ett sådant arbetssätt kan se ut. Genom gestaltning och uppsats så har ett pedagogiskt verktyg utvecklats som sedan har undersökts. Denna undersökning har lett till slutsatser som skulle vara svåra att komma fram till om verktyget inte hade undersökts genom en gestaltning.

Parallellt med den skolpolitik som förs i Sverige i dag så blåser andra vindar när det kommer till kreativitet. Föreläsare som till exempel Teo Härén och Fredrik Härén åker land och rike runt och livnär sig på att tala om vikten av kreativitet. En av deras huvudfrågor är problematiken kring att arbetslivet kräver kreativitet som kompetens men att skolan haltar efter.⁴⁴ Det ligger mycket i Häréns ord eftersom skolans uppdrag är att förbereda eleverna för att arbeta och verka i samhället.⁴⁵ Mina erfarenheter under min verksamhetsförlagda utbildning är att arbetssätten i bildämnet skiljer sig från hur yrkeslivet ser ut. Arbetssättet ”rita fritt” som ibland används inom bildämnet har ingen motsvarighet i yrkeslivet, där det snarare handlar om att lösa givna uppgifter och problem. Som det ser ut nu så stämmer inte samhällsutvecklingen överens med hur skolan ser ut på detta område. Detsamma gäller bildämnet och dess förlorade status i gymnasieskolan. Bildämnet lämpar sig väl till att arbeta med kreativitet eftersom det står som mål i kursplanen i bild i gymnasieskolan, men för att statusen ska höjas så måste kanske nya arbetssätt användas? Professorn Mikael Alexandersson menar att de estetiska ämnena är nödvändiga för våra framtida uppfinnare, entreprenörer och innovatörer då de erbjuder skapande processer.⁴⁶ En av frågeställningarna i uppsatsen handlade om ett alternativt arbetssätt kan vara lösningen på bildämnets förlorade status? Camilla Wu skriver att det är bildlärarnas uppgift att få bort flumstämpel och konkretisera den otydliga karaktär som bildämnet har genom processer och metoder.⁴⁷ Om bildämnet anammar mer strukturerade arbetssätt som liknar de som finns i de flesta ämnena i skolan och i samhället så tror jag att flumstämpeln kommer att försvinna. Det handlar om att anpassa bildämnets karaktär till samhällsutvecklingens behov av mer strukturerade sätt för att bildämnets status ska höjas. Alexandersson menar att dagens samhälle och framtiden behöver kreativa människor då arbetsmarknaden håller på att omstruktureras

⁴⁴ Härén 2009.

⁴⁵ Lpf 94, s. 5.

⁴⁶ Alexandersson, 100610.

⁴⁷ Wu, 100927.

från basindustri till allt mer nytänkande områden där det krävs kreativ kompetens. Han anser att de nytänkande och kreativa läroprocesser som finns inom det estetiska fältet är kunskap som alla behöver.⁴⁸

Den andra frågeställningen handlade om hur ett sådant arbetssätt kan se ut. Det finns många olika sätt att göra detta på men detta pedagogiska verktyg är ett bra förslag eftersom dess struktur främjar kreativitet. Vygotskij menar att kreativitet är skapandet av något nytt, oavsett om det är en känsla eller ett ting.⁴⁹ Ett modernt exempel kan vara när en musiker gör en remix av en låt. Då lånar de delar av andra artisters låtar men gör något nytt av det. Det pedagogiska verktygets största del bygger på att skapa något nytt genom kombinationen av ett tema och en teknik. En lika viktig del i det pedagogiska verktyget är dess ramverk som består av en starttid och en deadline. Skolan är tidspressad och består i sin struktur av lektioner och terminer. Genom att tidsbestämma hur länge eleverna ska arbeta med varje assignment så får de lära sig att förhålla sig till en deadline och anpassa sitt arbete efter den. Genom ett styrt ramverk så kan eleverna komma igång att arbeta direkt genom fokusering istället för inspiration. Det finns nämligen inte tid att sitta och vänta på att inspirationen ska infinna sig i en skola som är tidspressad. Kan fokusering och koncentration vara ett arbetssätt som lämpar sig bättre i en skola där alla elever förväntas kunna skapa under lektionstid?

⁴⁸ Alexandersson, 100610.

⁴⁹ Vygotskij, s. 11.

4. KÄLLOR, MATERIAL OCH LITTERATURLISTA

4.1 OTRYCKTA KÄLLOR

4.1.1 FÖRELÄSNINGAR

Härén, Teo: "Världen förändras - och vi med den" på Svenska Mässan, 091113.

4.1.1 INTERNET

Hanna, Julia: "Getting Down to the Business of Creativt" från hemsidan: *Harward Buisness School Working Knowledge*: <http://hbswk.hbs.edu/item/5902.html> 2010-12-19

Härén, Teo: *Holmbergs Talare*, http://www.youtube.com/watch?v=SBLu6_jdp44 2010-12-29

Härén, Teo: *Hur hittar jag drömjobbet?.*, <http://www.youtube.com/watch?v=-IHhTL5YyjY&feature=related> 2010-12-29

Sköld, Lovisa: *Ekebergsgatan*, <http://ekebergsgatan.blogspot.com> 2010-12-19

Wu, Camilla: "Konkretisera det otydliga" i *Bild i skolan*, <http://lararnasnyheter.se/bild-skolan/2010/09/27/8221konkretisera-otydliga8221>, 2010-09-27

4.2 TRYCKTA KÄLLOR OCH LITTERATUR

4.2.1 TIDNINGAR

Alexandersson, Mikael m.fl.: "Kreativiteten försvinner i nya gymnasieskolan" i *Göteborgs Posten*, <http://www.gp.se/nyheter/debatt/1.388311-kreativiteten-forsvinner-i-nya-gymnasieskolan>, 100610.

4.2.2 OFFENTLIGA TRYCK

GY2011 *Gymnasiereformen*: Skolverket

Kursplan för BF1201- Bild, SKOLFS: 2000:18. (tillgänglig elektroniskt: www.skolverket.se/sb/d/726/a/13845/func/kursplan/id/3379/titleId/BF1201%20-%20Bild)

Lpo 94 (1994) *Läroplanen för det obligatoriska skolväsendet, förskoleklassen och fritidshemmet*. Stockholm: Skolverket. (tillgänglig elektroniskt: www.skolverket.se/publikationer?id=1069)

Lpf 94 (1994) *Läroplan för de frivilliga skolformerna*,. Stockholm: Skolverket. (tillgänglig elektroniskt: <http://www.skolverket.se/publikationer?id=1071>)

4.2.3 LITTERATURLISTA

Csikszentmihalyi, Mihaly (1990). "Att uppleva flow" i Klein, Georg. *Kreativitet och flow*. Värnamo: Blombergs Bokförlag AB

Dysthe, Olga (2001). *Dialog, samspel och lärande*. Lund: Studentlitteratur

Nässel, Anders (1990). "Disciplin och skapande" i Klein, Georg. *Kreativitet och flow*. Värnamo: Blombergs Bokförlag AB

Patel, Runa & Davidson, Bo (2003). *Forskningsmetodikens grunder Att planera, genomföra och rapportera en undersökning*. Lund: Studentlitteratur

Rollof, Jan (1999). *Kreativitet En handbok för organisationer och individer*. Finland: Wahlström & Widstrand

Strandberg, Leif (2006). *Vygotskij i praktiken Bland plugghästar och fusklappar*. Finland: Norstedts Akademiska Förlag

Vygotskij, Lev S (1995). *Fantasi och kreativitet i barndomen*. Göteborg: Bokförlaget Daidalos AB

4. 3 BILAGOR

4.3.1 BILAGA 1. BILDER FRÅN GESTALTNINGEN

Följande fotografier är tagna av mig. Fotografierna är från examensutställningen i aulan på HDK 2011-01-11. De visar min utställning av det pedagogiska verktyget, samt spår av det som skapades under processen. Två burkar med tema- och teknikklappar och fyra assignments med kombinationerna *Satisfaction* - Film, *Kontrast* – Fotografi, *Vakuuum* - Tusch och *Utopi* - Ljud.



Hela verket framifrån



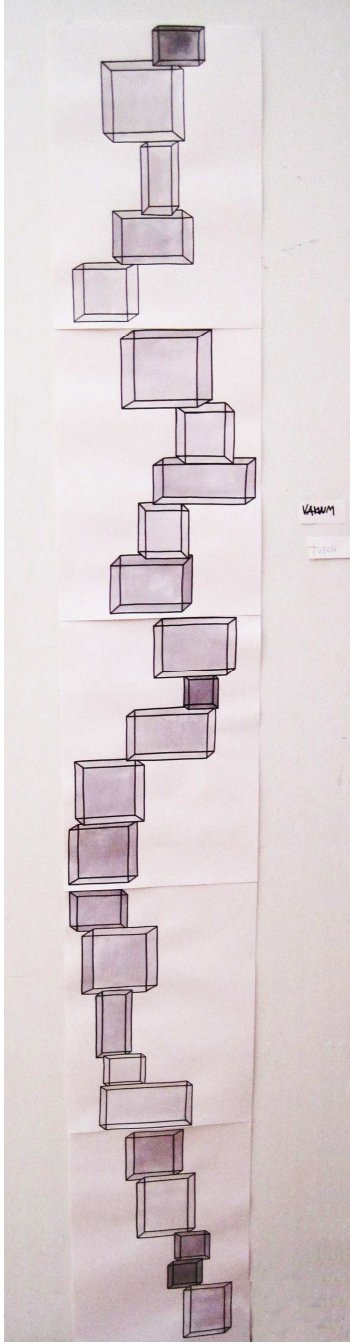
Tema- och teknikburkarna



Satisfaction – Film



Kontrast – Fotografi



Vakuum – Tusch



Utopi - Ljud